

nos pred intelektualcima, bez ikakve želje da se sa njima druže u svakodnevnoj ljudskoj običnosti. U Beogradu su se, pak, političari i intelektualci okupljali u izuzetno zanimljive i borbene skupine, koje su u savremenom marksističkom svetu poimanje kulture prenele u narod sve do Lenjinova vremena, kada je ona još uvek stvarana razumno i zaista slobodno... U vreme socijalističkog realizma čak i razlika u stilu bila je dovoljna da označi suprotstavljavanje slobodi u oblasti umetničkog stvaralaštva. No, potom smo otišli u drugu krajnost: ugledanje na zapadne oblike umetničkog delanja poprimilo je sve vidove neoriginalnosti i jalovosti. Međutim, podražavajući mi smo uvek kasnili sa nadasve talentovanom originalnošću. Mladi pesnici su 1968. otkrili dado i nadrealizam. Romansirani novi roman, koji je na zapadu već počeo da umire. Većina naših slikara i vajara nije se ni po čemu razlikovala od „pariske škole“, a u muzici sebi uporno nismo mogli da pribavimo bilo kakav ugled; intelektualci su počeli da nam se gube po takvim impotentno-mislenim čestarijama da čoveku odjednom postaje mučno. Ekstaza je subverzija, ejakulacija je poezija. Poetska subverzija. Subverzija subjekta je kraj jednoličnosti. Ekstatična sveukupnost. Pesma je u neposrednoj vezi... s pitanjem identiteta egzistencije i esencije — a dok je egzistencija intencija ka esenciji, pesma je intencija ka poeziji. Sranje!... Da li je onda sa takvim unutrašnjim ustrojstvom naših umnih radnika moguće ostvariti bilo šta značajno i jedinstveno? — Mislim da je njihova osnovna pogreška u kamuflaži. Kamuflaža je intelektualno-filosofska parada koja istovremeno znači negiranje slovenačke terminologije i slovenačkog jezika, jer je zaogrnta takvim međunarodnim jezičkim dubretom kakvo bi, trenutno, bilo teško naći u bilo kojoj literarnoj provinciji ovoga sveta. Kamuflaža, uopšte, postoji u većini dela naše savremene poezije i proze, jer pisci su još uvek naslednici slovenačke stidljivosti i povučeniosti. Stidljivost i povučeniost su se ušunjale u naš karakter zbog dubokog upliva klerikalizma, zbog najrazličitijih političkih i duhovnih strahoviada kao i zbog posebnih životnih uslova provincije, u kojoj svak o svakome sve zna, u kojoj je lično priznanje povod zgražavanju, blaćenju i konačno protivnapadu. Posledice takvog stanja su mnogostane: većina slovenačkih stvaralaca ubrzo napušta svoje pravo mesto, pošto nije u stanju da ga odbrani. Stoga se i sele na daće, ali ne samo zbog idiličnog mira, nego zbog moralnog zdravlja... Kamuflaža je, najzad, vasceli odnos slovenačkih intelektualaca prema onome što nazivamo našom stvarnošću“.

Ovakve britkosti upućene savremenom slovenačkom kulturnom stvaralaštvu izazvale su, razumljivo, niz prikaza i polemika. Teško bi bilo u ma kom listu ili časopisu izašlom poslednjih meseci — „Našim razgledima“, „Tendenskoj tribuni“ itd., itd. — pronaći stranice koje nisu ispunjene komentarima najrazličitijih vrsta: od onih veoma afirmativnih do najnepovoljnijih ili izrazito polemičkih.

U ovako stvorenoj situaciji čini se da je, ipak, najglasniji Taras Kermauner sa kojim se autor knjige „Zar je moguće“ prihvatio otvorene polemike. Kermauner, danas već afirmisani kulturni poslenik mlade generacije, reditelj, esejista, pisac „Strukture i istorije“, zamerava Javoršku, pre svega, što „leži i pritiska realnu i stvarnu slovenačku istoričnost koja se uzdigla do samorazlaganja tradicionalnih predstava o sebi... što pokušava da definiše i uobličiti razlučivanje kulture od politike, ... što napada neodadaiste, neofuturiste, neosartrovice, neostrukturiste, ... što kosi kosom umesto da to čini mašinom za šišanje trave. Jer svaki nacionalizam u Evropi XIX i XX veka rađao je grčeve čistunstva, mada se u tome malo gde otišlo toliko daleko kao u Sloveniji. Ta naša ugroženost i podozrenje u to ko je sve pravi Slovenac i šta sve nije zaista slovenačko dovelo je do „rodora povremene zagrntnosti ka neprekidno reproduktivnom sistemu.“

Kao i uvek, polemički izazov podstakao je i odgovarajući protivnapad. Javoršek je na Kermaunerove optužbe odgovorio „Jeremijadom“, ne suzno-plačnom, ali svakako besno-iskričavom, koja negde duboko u sebi, možda,

krije i jecavost. Kermaunerovu konstataciju da „leži na realnoj i stvarnoj slovenačkoj istoričnosti“ Javoršek je potvrdio već prvom presurovom rečenicom „Jeremijade“: „Ležim na dubrištu i sve mi više prija“. Godi mu to iz više razloga: zbog kancerozno-nesrećne slovenačke jezičke istine koja nedvosmisleno upućuje na Franceta Vebera, zbog ideološko-egzistencijalnih protistavova od kojih dobija molijerovske napade odvratnosti prema lekarima, zbog nemoći da savlada „grč“ slovenačke impotentne kulturnosti, zbog asocijacija na Uše-Ničnika (ujedno i igra reči: Vašljivi Ničkogović), ili pogubnog Antuna Mah-Niča (Odbačena Ništica), koji će u slovenačkoj literaturi ostati poznat jedino po svome pogromu Gregorčiču u ime katoličanstva, zbog kopitarske vizije uloge intelektualca, konačno zbog kulturne neosmišljenosti, zogovičevskodilasovskih diktata i blajvajzovsko-idiličnih ponosenosti. Dakako da se Javoršekovo gledanje na razrešenje ovog problema, „ukoliko ga je uopšte moguće naći“, bitno razlikuje od mišljenja njegovih supolemičara.

Pokušavajući da iznade klimu koja bi pogodovala normalnom i nesmetanom intelektualnom rastu, on je otkriva, pre svega, kod „dobrih, starih Grka, u doba punog razvigorstva japanskog i kineskog carstva, kod renesansnih vladara, koji gotovo da nisu umeli da žive bez umetnika, u zlatnom veku papstva, kod kraljice Jelisavete i Luja XIV, kod prosvetljenih vlada od Katarine od de Gola, a naročito u delatnosti Izvršnog odbora Osvobodilne fronte slovenačkog naroda, koji je po vas cele dane bio u neposrednim kontaktima sa pesnicima i piscima, zbog čega je ovo vreme i bilo najstvaralačkije i najjunačkije u istoriji slovenačkog naroda“. I dalje, po Javoršku se megalomanske fiktivnosti ili „grč čistunstva“ ne mogu braniti suvoparnostima strukturalističke istoričnosti. Ovu premisu u korist koje Javoršek navodi tri veoma potresna primera, nedvosmisleno dokazuju „daleko starije i, bar, istorijski duže kulturne postojanosti. Nije li Etiennele napisao poraznu knjigu „Parlez-vous franglais“, kojom je nož svoje zdrave misli zario u meso svih onih koji kaljaju francuski? I nije li sva Francuska, listom, veličala njegovo ime? Nije li Francuska kriknula kada je Prustova nečaka htela da za silne dolare proda Amerikancima rukopis „U traganju za izgubljenim vremenom“? Ili, nisu li svi listovi Pariza iz glasa zapomagali kada su francuski kapitalisti prodali najlepše pariske hotele Englezima? — Naveo sam samo tri najobičnija primera o tome kako se „bezbedni“ narod bori za svoju čast; o velikim nacionalnim mitomanijama ne želim ni da govorim; poznato je da su one, čak, prirodne kod velikih naroda, kod malih one se isteruju... I zar se, zaboga, ne može shvatiti: u ovom trenutku kada sam ugrožen kao Slovenac — a ugroženost je veoma jaka i još će zadugo potrajati — u opasnosti je i moja misao. Odbranicu je jedino kao Slovenac. Ali ako bih morao da postanem sastavni deo nekog drugog naroda, ili da se utopim u bilo koju drugu zajednicu naroda, moje umne sposobnosti bi možda bile više cenjene, ali tada ja ne bih bio ja“. Zbog svega toga Javoršek na kraju polemike sa Kermaunerom i moli betkovsko-umornim i promuklim glasom sedmog i poslednjeg Jeremijinog plača: „Ali dragi Tarase Zogoviću, ja ne podnosim ideološke kritike, jer nisam u stanju da ih svarim. Kroz sto godina reći ću ti zbog čega. Sada ne. Sada mi je isuviše mučno. Zato sam, valjda, često zasipan novim i sve svežijim smećem na svom dubrištu. Samo mi još glava viri iz njega. O, divni dani! Nešto će, ipak, ostati. Nešto. Jao! Poludeću. Ne. Pa, naravno. Ne, zaista. Ničega nema. Ne, ne, dolazi večita zima. Večiti led. Srećna, mislim, obična slučajnost. Ali zašto? Samo su mi još usta iznad truleži. O, divni dani! Oh, oj, joj, a jao!“

Ma koliko se to, u prvi mah činilo čudnim, ali poraznim optužbama u knjizi „Zar je moguće“ nisu potrebni sagovornici, kao što su oni, bar sa naše strane, izlišni u polemici. Jedino za čim možemo da zadržimo je činjenica da ni jedno izdavačko preduzeće srpskohrvatskog jezičkog područja nije imalo sluha, snage i hrabrosti da nam je učini dostupnom. Ako ni zbog čega drugog a ono bar da bismo angažovanije mogli da pratimo diskusije i polemike koje su, izgleda, tek počele.

BRANKO ČUČAK

2 pesme

ON — GO

On okružen terorem predmeta
Televiziju
Stolice
Ormare
Relikvije
Sičnež
On napolje i daleko baca
Štednjak
Umetnjine
Poderotine
Knjige
Sve do golog vazduha napolje
On je izuzetno sam
Čipele
Kapur
Hlače
Veš
Čarape izbaci
I sam osta i drhtavo go.

TAKO JE PJEVALA NIŠTARIJA

Istrajni sa ten noći prati
(Svjetlosti nema)
Dojiljina put mami lunatike
Visok mljekoskok neborom progovara
Lunatici prilaze i sade biljku svoju
(Svjetlost se najavljuje)
U nebeskom miru vučemo po potez
Tek zadovoljiti smisao vjetra
U dojiljina usahla prsa i žljeb vremena
brzo žele, brzo staviti: Kraj
(Svjetlost obasjava)
Izdužene figure ljudi poput štapova
bacaju predvečernju sjenku
u porozni pijesak pustare
Sjaje crvene oči iz mrvljih duplji
Zrnac ništavila u mrežicama oka
pokušavaju višesmisao
(Svjetlost još obasjava)
Jednoglasno deklamuju štapovo-sjenke
i crvene oči duplji: jesmo, jesmo, jesmo
Vjetar okuplja usrdnu pustaru
Pijesak zatrpava štapno-očno **jesmo!** u dine
Tišina
Ponekad dine zacijuju: jesmo, jesmo, jesmo
Ništa više
Dojilja ne daruje mlijeko
Njen mali kovčeg kao u djeleta
u zibanje vremena smjestiše
Za mrlvim niko ne uzdahnu
Očima velikim imaginarne biljke prate kovčeg
usahle
kao da sebe gledaju kako odlaze
(Svjetlost se povlači)
Žizak je lagao da će biti vatra.